SİYASETTE ETİĞİN İMKANINA YÖNELİK BİR TARTIŞMA

An Argument on the Possibility of Ethics in Politics

Alper ÖZMEN
Prof. Dr.; Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, aozmen@ogu.edu.tr

Özet

Etik, bireyin davranış ve tercihlerini etkileyen doğru veya yanlış olarak değerlendirilen kuralları içerir. İnsanın eylemlerini etik açıdan değerli ya da değersiz kılan iki ana eğilim bulunmaktadır. Birincisi eylemi ortaya koyan düşünüşün niteliği, ikincisi eylemin sonucu ve başarısıdır. Siyasî etik ise, siyasetçilerin/iktidarı ellerinde bulunduranların karar alma süreci ve faaliyetlerine rehberlik eden ilke ve standartlardır. Bu çerçevede siyasilerin kamusal alanda belirleyecekleri karar ve politikalarının siyasî etiğe uygun olması beklenir. Çalışmanın araştırma problemi; siyasî liderler, toplumu ilgilendiren bir konuda karar verirken; eylemin başından itibaren etik ilkeleri dikkate alarak mı hareket etmelidirler yoksa ulaşacakları sonucu ve faydayı mı esas almalıdırlar? Nitel yönteme dayalı çalışmada literatür taraması yapılmıştır. Etiğe ilişkin kavramsal çerçeve ve teorik altyapı, siyasal yozlaşma, siyasette etiğin imkânı ve siyasal ve yönetsel alanda etiği teşvik eden unsurlar çalışmada ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyasî etik, Siyasal Yozlaşma, Etik Teoriler

Abstract

Ethics consists of rules that evaluate the behaviours and preferences of an individual ast right and wrong. There are two main tendencies that made human actions valuable or invaluable. One of which is the quality of thought, posing the action and the other is the result and success of the action. Political ethics are guding principles and standards in politicans/people in power activies and decision-making processes. In this framework, decision and policies determined in public

sphere are expected to be compatible with political ethics. The main problem of this study to find out the question if politicans, when they are to make a common decision, pay an attention to the result and benefit or they act in accordance with the ethical principles from the outset. Literature is reviewed based on qualitative method. Conceptual framework and theoretical background on ethics, political corruption, the possibility of ethics in politics and issues promoting ethics in political and administrative areas are examined.

***Keywords**: Political Ethics, Political Corruption, Ethical Theories.*

Giriş

Siyaset ile etik arasında bir çelişkinin olduğu ve bu ayrılığın giderek kök saldığı birçok ülkede kabul edilen bir olgudur[1]. Siyasetin sıklıkla göze batan gösterişi, savurganlığı, kayırmacılığı, adaletsiz uygulamaları; özdenetim, vicdan, dürüstlük, ilkelilik gibi değerleri besleyen etikle ilişkilendirilmesinin imkânsızlığını tartışmaya açmaktadır. Bilindiği gibi siyasal mekanizmanın merkezinde siyasal partiler yer almaktadır. Şüphesiz siyasî kararların alınmasını etkileyen baskı grupları, bürokratlar ve seçmenler gibi faktörler de iktidarın kullanılmasına katılmaya çalışan temel aktörlerdir.

Siyasal partiler, belli bir parti programı çerçevesinde bir araya gelmiş, amacı iktidarı kazanmak veya bir başka partiyle paylaşmak olan, sürekli bir organizasyona sahip teşkilatlardır (Kışlalı, 2002: 261). Toparlama ve bütünleştirme gibi görevleriyle toplumdaki farklı çıkar ve taleplerin birleştirilmesini ve yönlendirilmesini sağ-

[1] Konu siyasî etik olduğunda çeşitli toplantılarda verilen ilk tepkiler "Siyasî etik bir tezattır", "Siyasî ahlâk! Bu kısa bir konuşma olacak"; "Neden bu var olmayan konu hakkında konuşmak için birini davet ettin?", "Charles, neden bunun hakkında konuşmaya gelip zamanını boşa harcadın? ve izleyicilere dönerek 'Neden bunu duymaya geldiniz?'" şeklinde alaycı refleksler olabilmektedir (Sampford, 2011: 1).

larlar. Siyasal partilerin en önemli yönlerinden biri de dünyada uygulanan sistemlerin önemli bir kısmında halkla iktidar arasında köprü görevi üstlenmesidir. En önemli siyasal katılma yöntemi olan siyasal partiler; toplumdaki beklenti, talep, ihtiyaç ve bunların gerçekleştirilmesini sağlamaya yönelik etkileme faaliyetlerini yürütürler (Kapani, 2018: 179-180).

Siyasal partiler seçimleri kazanarak iktidar olduklarında devletin yasama ve yürütme organlarında temel işleve sahip olurlar. İktidarı kazanamayan muhalefet partileri ise, demokratik rejimlerde iktidarın kullanılışını denetleme gibi hükümet etmenin alternatifi sayılan özel bir rol yüklenirler. İktidar partisinin icraatlarını sürekli olarak kontrol altında tutarak eleştiriler getirirler. Böylelikle iki temel amacı gerçekleştirmeye çalışırlar. Bunlar; hükümet tarafından alınması muhtemel kararları etkilemek ve alternatif çözüm önerileri sunarak bu yolda kamuoyu oluşturmaktır (Kapani, 2018: 180-182).

Schumpeter demokrasiyi, halkın iradesinin gerçekleşmesi için, iktidarın seçimler yoluyla belirlenmesi ve ortak iyiliği sağlayacak politikalara ulaşılması açısından gerekli olan organizasyon tekniği olarak tanımlar (2007: 353). Demokrasinin temel fikri, halkın yürütme ve/veya yasama yetkisini, seçmenlerin çıkarlarına hizmet etmek için en iyi şekilde kullanacağına inandıkları politikacılara devretmesidir. Politikacılar, hizmet ettikleri toplumun iyiliği için kamu gücünün nasıl kullanılması gerektiğine dair alternatifleri formüle etmede, temsil ettikleri vaatleri açık rekabet içinde seçmenlere sunmada kilit bir rol oynarlar (Sampford, 2011: 3). Politikacıların görevlerini yerine getirirken yurttaşların siyasal sisteme olan güvenlerini örselememek için bir takım etik ilkelere uygun hareket etmeleri beklenir. Halkın siyaset kurumunun şüphe uyandıran ve adalet ilkesini zedeleyen davranışlara şahit olması devlete olan güvenin de seviyesini etkileyecektir.

Modern demokratik hükümetler, her vatandaş için yüksek bir özgürlük, adalet, eşitlik ve onurlu yaşam idealleri üzerine kurulur. Bu idealler ancak seçilmiş temsilciler, yürütme organı ve kamu görevlileri gibi kamu hizmeti yürütenlerin etik ölçülere sahip olmasıyla güvence altına alınabilir (Mathur, 2014: 275).

Dolayısıyla siyasî etik, siyasî liderlerin karar ve politikalarına yansıyan uygulamalarını içermektedir. Bu uygulamalarda adalet, eşitlik, bilgelik, titizlik gibi kişisel erdemlere riayet etmeleri ve ulaşacakları sonucun sorumluluğunu üstlenmeleri beklenmektedir. Bu çalışmada siyasî etik tartışılacak olup siyasî liderlerin kararlarını verirken etik eksenlerine amaç odaklılık ve sonuç odaklılık yöntemlerinden hangi etik yaklaşıma yönelecekleri hususunda açıklamaları içermektedir. Çalışmada öncelikle etiğe ilişkin kavramsal çerçeve ve etik teoriler izah edilecek, ardından siyasî yozlaşma, siyaset ve etiğin birlikteliğinin imkânı ve son olarak da siyasal ve yönetsel alanda etik davranışı teşvik eden unsurlardan bahsedilecektir.

Etik ve Etik Kavramına İlişkin Teorik Yaklaşımlar

Konusunu ahlâkî eylemlerin oluşturduğu etik, pratik karar vermenin temel sorunlarıyla ilgilenir. Etik, bir eylemi ahlâkî yönden iyi olarak ifade edilecek bir davranış yapan niteliksel durumu sorar. Bu bağlamda ahlâk, iyi, ödev, gereklilik, izin gibi kavramları ele alır ve sorgular (Pieper, 1999: 17). Etik, ahlâkı inceleyen en eski kuramsal dallardan biridir (Frolov, 1991: 153; Nuttall, 1997: 15). Ahlâk, bir toplumun belli bir döneminde bireysel ve toplumsal davranış kurallarını tespit eden ve inceleyen bilimdir. Türkçe'de kişisel ahlâk yerine "aktöre", toplumsal ahlâk çerçevesinde töre ve bilim olarak "törebilim" sözcükleri kullanılmıştır (Hançerlioğlu, 1996: 8). Ahlâk (aktöre-morality) kavramı huy, mizaç, yaratılış anlamlarına gelen "hulk"un çoğulu olup, toplumsal ilişkilerde uyulması beklenen tinsel (manevi) ilke ve kuralları kapsar. Ahlâkın etkisi, yaptırımı, zorlayıcı gücü; insanın vicdanıdır. İnsan; duygusunu, düşüncesini, davranışını, tutumunu, eylemini "vicdanının sesine" kulak vererek doğru-yanlış, iyi-kötü, olumlu-olumsuz olarak değerlendirir. Bu etik bir yaklaşımdır ve bununla birey, kendisi ile başkaları arasındaki ilişkilerde denge, düzen, denetim ve uyum sağlar (Köknel, 1996: 81).

Yunanca "ethos" kelimesinden geldiği ileri sürülen etik, iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Birincisinde etik, töre ve alışkanlık anlamına gelir. Buna göre, eylemlerini antik kentte geçerli olan töreye

bağlı kalarak eğitim yoluyla düzenlemeye alışkın bireyin, davranışlarını toplum tarafından genel kabul gören ahlâk kurallarına göre düzenlemesidir. Etiğin diğer anlamı ise, bir eylemi gerçekleştiren bireyin, toplumca kabul edilmiş davranış kurallarını ve değer yargılarını sorgulama sonucunda kavrayarak ve üzerinde düşünerek istenilen iyiyi gerçekleştirmek için onları alışkanlığa dönüştürmesidir (Pieper, 1999:30). Aristoteles de alışkanlıkla karakter erdeminin edinildiğini yani ethos'un oluştuğunu belirtmektedir. Kişinin öğrenip yapması gereken şeyleri yapa yapa, örneğin adil işler yapa yapa âdil insan, ölçülü işler yapa yapa ölçülü insan olacağını, bu konuda alışkanlık kazanılacağını ileri sürmektedir (Aristoteles, 2015: 29-30). Bu bağlamda etik, gerçek anlamını ikinci tanımda bulmakta olup bir nevi karakter eğitimidir.

Etik kavramı ile ahlâk, genel olarak bazı düşünürlerce birbirlerinin yerine kullanılabilmektedir. Ahlâk, etimolojik olarak "morality" terimine karşılık gelmekte, Yunanca'da âdet, gelenek-görenek olarak karşılık bulmaktadır. Düşünürler zaman zaman etik ve ahlâk arasındaki ayrımı öne çıkarmaya çalışmışlardır. Etik, karakter eğitimi ve uygulamada karar verme anlamı taşırken; ahlâk, bir toplumun doğru ve adil olarak benimsediği kural ve uygulamaları içermektedir. Öte yandan ahlâkî değerler; kişiler, toplumlar, eğitim düzeyi, din anlayışı gibi parametrelere göre farklılıklar gösterirken, etik evrensel değerleri ifade etmektedir (Yüksel, 2005: 49-50).

Kendi iradesiyle eylemde bulunma potansiyeli taşıyan bireyin, davranışlarını sergilerken dayanak noktasının ne olacağı veya neyi amaç olarak belirleyeceği sorusu geçmiş yüzyıllardan itibaren sürekli sorula gelmiştir. Bu sorgulama, insanın eylemlerinin sonucunun mu yoksa niyetinin mi ahlâkî konumlanmaya esas teşkil edeceğinin anlaşılmasına yöneliktir (Macit, 2009: 84). Yani bir eylem, sonucuna ya da başarısına göre ahlâkî açıdan değerlidir ya da değildir. Ve eylemler, eyleme temel olan, eylemi ortaya koyan düşünüşün niteliğine göre değerli ya da değildir (Akarsu, 1982: 10). Genel olarak ilgili alan yazında etik teoriler, Teleolojik ve Deontolojik Teori olmak

üzere iki grupta sınıflandırılmaktadır[2] (Brown, 1987; Kymlicka, 1988).

Teleolojik etik teoriler, belirli bir davranışın; ardındaki kararın sonucunun değerlendirilmesi varsayımına dayanır. "Teleoloji" kavramı "son" anlamına gelen Yunanca "telos" teriminden gelmektedir. Dolayısıyla bir eylemin kendisi iyi veya kötü olamaz; ancak bu eylemin ilgili taraflar üzerindeki sonucu veya etkisi olumlu veya olumsuz olabilir. Faydacılığı, rasyonel karar vermeyi açıklayan bu teori, ekonomide de yaygın olarak uygulanan klasik bir yaklaşımdır. 18. yüzyıl filozofu Jeremy Bentham ve 19. yüzyıl bilim adamı John Stuart Mill, faydacı yazarlar olarak kabul edilirler. "Faydacılık" terimini kullanan Mill; verimliliğin ve daha yüksek bir tatmin düzeyine yönelik arayışın, insan ahlâkının temelinde yattığını varsayar. Dolayısıyla bir davranış, doyumu ve mutluluğu arttırıyorsa doğru, tam tersine neden oluyorsa yanlıştır (Vitolina vd., 2016: 109). Teleolojik teoride, bir eylemi ahlâkî açıdan değerli yapan, arkasındaki düşünce ne olursa olsun, iyiyi ortaya koyması, iyiyi oluşturmasıdır (Akarsu, 1982: 10).

Deontolojik teoriler, sonuca bakılmaksızın takip edilmesi gereken evrensel etik ilkelerin varlığını vurgular. "Deontoloji", Yunanca "görev" anlamına gelen "deon" kavramından türetilmiştir. Klasik Deontolojik teorilerin kurucusu, Prusya'da 18. yüzyıl Alman filozofu Immanuel Kant'tır. Deontolojik teoriler, bir sonucun yanında bir davranışın arkasındaki güdülerin önemini vurgular. Sonuç olarak, etik davranış bir ödül karşılığında değil, bir ödev olarak görülür (Vitolina vd., 2016: 110).

Deontolojik teorilerin kural tabanlı olduğu, yani belirli bir dizi kurala uyup uymadıkları açısından eylemlerin izin verilebilirliğini değerlendirdiği sıklıkla iddia edilir (Vallentyne, 1987: 21). Deontolojik etik de, eylemi ahlâkî yönden değerli yapan, eylemi gerçekleştiren

[2] Bu teorileri alt kategorilerine indirgeyerek kişisel etik, kural etiği, sonuç etiği, erdem etiği gibi başlıklarla sınıflandıran çalışmalar da bulunmaktadır.

kişideki iyi düşünüştür. Birey herhangi bir eyleme karar verirken çeşitli motifler karşısında olur. Bu motiflerden birini seçmesi, eylemi ahlâkî açıdan iyi ya da kötü yapar (Akarsu, 1982: 10).

Deontolojik etik, ödevin veya ilkenin etiğidir. Deontolojik etik, sonuçlara değer veren teleolojik teorinin tersine, yükümlülüğü sonuçların bir unsuru yapmaz. Formel etik olarak da isimlendirilen Deontolojik etiğin ilk teorisi; Immanuel Kant tarafından ortaya konulan formel ahlâk teorisidir. Faydacı teorisyenlerden farklı olarak Kant; bir eylemin ahlâkîliğini değerlendirmek için sonucuna değil, motifine, yani niyetine bakar. Kant'ın, "evrende, hatta evrenin dışında mutlak olarak iyi diye adlandırılabilecek tek bir şey vardır. O da iyi niyettir" sözü kapsamında, saf iyi niyetle yapılan ve ödev duygusundan kaynaklanan fiiller, sonuçları kötü de olsa ahlâken iyi olarak beliren eylemlerdir (Şen, 1998: 86-87).

Siyasette Etik Dışılık: Siyasî Yozlaşma

Kamusal fonksiyonların ve kaynakların özel yarar elde etmek için yasalara aykırı bir şekilde kullanılması olarak tanımlanan siyasî yozlaşma, tüm siyasî sistemlerde farklı boyutlarıyla ortaya çıkmaktadır. Bu kavram genel olarak, siyasetçilerin kuralları çiğneyerek kişisel çıkarları için kamu gücünü kullanmalarını ifade etmektedir (Taşar, 2006: 350).

David Hume "İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme" isimli eserinde, "insan zihninde dikkat (öncelik), en çok bireyin kendisine yöneltilir, sonra akraba ve tanıdıklarına, en sonunda da en zayıf şekilde yabancılara ve ilgisiz kişilere" demektedir. Bireyin bu taraflı ve orantısız duygusallığının yalnızca toplumdaki davranış ve tutumları üzerinde değil, erdemsizlik ve erdem anlayışları üzerinde de etkisi olabileceğini ileri sürmektedir. Ona göre, doğal eğitilmemiş ahlâk yani etikten yoksunluk, insan duygularının tarafsızlığını ortadan kaldırır. Çözüm olarak Hume, şunu önermektedir. Eğer insanlar kendi kendilerine uzak olanı yakın olana yeğlemeyi başaramıyorlarsa, onları böyle bir seçime zorlayan ve böylesine belirgin bir şekilde doğal ilkeleri ve eğilimleri ile çelişen bir şeyi asla kabul etmemelidirler. Dolayısıyla insan

doğasındaki önemli herhangi bir şeyi değiştirmek olanaksız olduğu için, birey koşullarını ve durumunu değiştirmeli ve adalet yasalarına uymayı en yakın çıkarı, çiğnenmelerini ise en uzak çıkarı kılmalıdır, demektedir (Hume, 2015: 327; 358-359).

Siyasal yozlaşmanın temel nedenini siyasal süreçte egemen olan "özel çıkar"a dayandıran Aktan (1994: 55); siyasetçileri, bürokratları, seçmenleri ve baskı gruplarını özel çıkarları peşinde koşan siyasal aktörler olarak tanıtarak bunların farklı türlerde siyasal yozlaşmalara sebep olduklarını belirtmektedir. "Siyasî Partiler-İktidar Olma" ve "Seçmen-Çıkar Elde Etme" etkileşimi kapsamında ortaya çıkan siyasal yozlaşma; bu bozulmanın yaşandığı tüm ülkelerde iktidarın siyasal partiler tarafından toplumsal gelişme için değil, yandaşları memnun edecek bir ganimet olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır. İktidarı elde eden siyasî partilerin, kendi çıkarlarını merkeze alması ve bu çıkarların kamu gücünün ve kaynaklarının kullanım biçimini doğrudan belirlemesi, siyasal yozlaşmayı doğurmaktadır (Taşar, 2006: 351).

Toplumsal ve siyasal değerlerde yaşanan etik savrulmalar, vatandaşların etiğe ilişkin algılarını da belirlemektedir. Büyük Britanya'da sanayileşme döneminde Kraliçe Viktorya'nın hüküm sürdüğü (1837-1901) zaman diliminde yaşanan ahlâkî yozlaşma, bunun en açık örneğidir. Söz konusu dönemde bireyin ailesinin geçimi için daha çok çalışıp daha fazla kazanmaya, para biriktirmeye, borçlanmaya, faizden kaçmaya, diğerlerinin ve kamunun kaynaklarına saygılı olmaya yönelik davranışları siyasî hayata da yansımaktaydı. Siyaset arenasında da siyasetçiler, bürokratlar ve seçmenler de bu ilkelere önem vermekteydiler. Ancak siyasetçi ve seçmenlerin, "devlet hazinesinin kişisel çıkarlar için kullanılabileceğini" keşfetmelerinden sonra bireyin sahip olduğu etik ilkeler; özel hayatı için başka, kamusal hayat için başka olmuştur. Yani devlet-toplum düzeni adına görev yapan birey, kendini etik ilkelerden bağımsız sayar hale gelmiştir (Savaş, 2007: 21). Bu bağlamda Şen'in de ileri sürdüğü gibi siyasal ve yönetsel alanda oluşan yozlaşmaların kaynağı, siyasal ve yönetsel sistemin söz konusu bozulma karşısında gösterdiği zayıflık kadar toplumsal

etiğin aşınmasına da dayanmaktadır (2005: 361). En sık karşılaşılan siyasal yozlaşma uygulamalarına aşağıdaki örnekler verilebilir (Aydın, 2002: 80-81):

- Politikacıların kamusal mal ve hizmetlerin sunulmasında görev ve yetkilerini kötüye kullanarak, bazı kişi ve kurumlara ayrıcalıklı işlem yapmaları
- Kamusal kaynakların kişisel kullanım için harcanması
- Siyasal partilerin iktidara geldikten sonra kendilerini destekleyen seçmen gruplarına ayrıcalıklı işlem yaparak, bu kimseler ya da gruplara haksız çıkar sağlamaları
- Kişilerin beceri, yetenek, başarı ve eğitim düzeylerini dikkate almadan sadece politikacı ve bürokratlarla olan akrabalık/arkadaşlık ilişkileri esas alınarak istihdam edilmeleri
- Bir milletvekilinin yeniden seçilebilmek amacıyla kendi bölgesindeki seçmenlere, diğer yurttaşların aleyhine olacak şekilde ayrıcalıklı davranması
- Siyasal iktidarın gelecek seçimlerde yeniden iktidarda kalabilmek için bütçe tahsisatlarını oylarını arttıracak şekilde seçim bölgelerine tahsis ederek bütçe kaynaklarının yağmalanması
- Milletvekillerinin seçim sonrasında para veya başka açılardan çıkar sağlayarak bir başka siyasal partiye geçmeleri
- Politik karar alma sürecinde baskı ve çıkar gruplarının lobicilik yaparak kamu sektöründe optimum karar alınmasını engellemeleri. Seçim kampanyalarının finansmanı; seçim sonrasında bazı milletvekillerinin parlamentoda kendi çıkarları doğrultusunda davranmalarını sağlamaya çalışma, milletvekillerinin başkalarını bu grupların çıkarlarına uygun şekilde etkilemeye çalışmaları bu tür etik dışı eylemlere örnektir.
- Baskı ve çıkar gruplarının devlet tarafından yapay olarak yaratılmış bir ekonomik transferi elde etmek için giriştikleri "rant kollama" etkinlikleri
- Alınması düşünülen kararların, bazı bakanlar, üst düzey bürokratlar ya da milletvekillerince önceden baskı ya da çıkar

gruplarına ya da bazı fırsatçı spekülatörlere çıkar karşılığı sunulması ya da bildirilmesi

- Politikacıların oy avcılığı yaparak seçmenleri yanıltmaları, aşırı vaatlerde bulunmaları, devletteki işleyişin gizli kapaklı olması ve yurttaşların bilgilendirilmemesi.

Bir toplumsal sistem içinde iktidardan bütünleştirici bir rol üstlenmesi, çatışan çıkarları uzlaştırması beklenir. Vatandaşlar, kamusal menfaatlerin eşit, adil ve tarafsız bir şekilde paylaştırılmasını isterler. Öte yandan siyasal açıdan himaye edilmeyi bekleyen, siyasî ve ekonomik nüfuzunu arttırmak isteyen, bürokraside yüksek statülerde pozisyon arayışında olan, devlet ihalelerinin yolunu kendi şirketlerine çevirmek isteyen; kısaca siyasetten gücünü kötüye kullanmasını isteyen coşkulu bir kitle de vardır ve bunlar kamu yararına yönelik olumsuz niyetlerle iktidarın etrafını sarar. Bu durum Roma tarihindeki Patron-Klient (Patronus- Cliens) ilişkisine benzer.

Patron-Klient sistemi, sosyo-ekonomik açıdan yüksek statüdeki bir kişi veya grubun (patronus) sahip olduğu güç, mülkiyet, zenginlik ya da kontrolünde olan kaynakları ve (y)etkisini; kendisinden sosyo-ekonomik olarak daha aşağı statüde olan bir kişiye (cliens) belirli karşılıklar çerçevesinde koruma ve fayda sağlamak üzere kullandığı önemli ölçüde araçsal bir arkadaşlığı kapsayan ikili ilişkilerdir (Emiroğlu ve Aydın, 2003: 479). Günümüz siyasetinde de iktidar mekanizmasını kullananlar "Patron" rolünü alabilirken, siyasî iktidarın sahip olduğu güçten meşru ya da gayrimeşru yollardan faydalanmak için iktidar çevrelerine yanaşanlar "Klient"i oynamaktadırlar.

Devlet-toplum ilişkilerinde güven kavramı merkezî bir role sahiptir. Toplumsal ilişkilerde diğerlerinin hak ve menfaatleri kapsamında güven kavramı, bir kişi veya grubun amaç ve faaliyetlerinin etik ilke ve değerlere uygun, adil ve başkalarının haklarını tehdit etmeyeceğine karşı oluşan inancı ifade eder. Bireyler zaman zaman birbirlerine güven duymasalar da ailede, toplumda, kurumda, ülkede, uluslararası ilişkilerde güven, anlaşma ve dayanışmayı sağla-

yan en önemli unsurdur. Devlete güvenin düzeyi de bu çerçevede, siyasî, kültürel ve ekonomik faktörler gibi birçok faktörden etkilenir (Yüksel, 2005: 80).

Son yıllarda siyaset ve yönetim, kurumsal anlamda ve siyasetçi ve yöneticiler bağlamında, hemen hemen tüm dünyada önemli bir güven krizi ile karşı karşıya kalmıştır. Siyasette ve yönetimde yozlaşma, uzun zaman boyunca sanki az gelişmiş ülkelere mahsus bir problem olarak görülürken, özellikle 1970'lerle birlikte gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan büyük skandallar ve yolsuzluklar, kamuoyunun dikkatini yozlaşma olgusuna yönelterek etik sorunlara yönelik tartışmaları arttırmıştır. Dolayısıyla siyaset ve yönetimin meşruluğunun temelinde, bu kurumlara karşı toplumun duyduğu güven duygusu yatar (Eryılmaz, 2018: 417).

Siyaset ve Etik Birlikteliği: Sınırları Zorlamak

Birçok anlayış, siyasî etiği vatandaşların ve yöneticilerin bireysel etiğine indirgemektedir. Halbuki bu bakış açısı siyasetçileri, sorumluluğu yalnızca kendisi için geçerli olan, kendi kendini kontrol eden bireyler olarak görmek anlamına gelmektedir. Bu anlayışın eksik yönü siyasî yapı, kanunlar, kurumlar ve sistemlerin etiğe ilişkin değerlendirmelerden soyutlanmış olmasıdır. Öte yandan siyaset kurumunun, her geçen gün sonuçlara daha fazla odaklandığı bir gerçektir. Siyasal iktidarların da, bu durumda konumlarını güçlü tutmaları için hangi açıdan değerlendirildiklerini dikkate almaları doğaldır. Siyasetçilerin genel olarak yürüttükleri politikaların etkinlik ve verimlilik kriterleri üzerinden tartılması onların başarısızlıkla karşılaşmamak için etik, değer, iyi niyet, kurallar konusunda isteksiz davranış göstermesini doğurmaktadır (Girardin, 2012: 34).

O halde siyaset kurumu farklı bir ahlâk mı gerektiriyor, yoksa aldatma, manipülasyon ve şiddet gibi konularda daha müsamahalı mı? Vatandaşlar adına ahlâkî olarak taviz vermiş politikacıları nasıl değerlendirmek gerekiyor? Siyasette ahlâkî yozlaşma bazı önemli açılardan ayırt edici midir? Siyasette yalan söylemenin ve aldatmanın

doğru ve yanlışları nelerdir? Bu sorular bireyin özel hayatını yaşarken dikkat etmesi gereken etik ilke ve değerlere siyasetçi veya kamu bürokratı olması halinde daha farklı yaklaşabileceğine ilişkin bir anlam arayışı mı içeriyor acaba? Esasında burada iki temel soru öne çıkıyor: Birincisi, olağan ahlâk kuralları, diğer tüm alanlarda geçerli oldukları gibi siyasî yaşamda da geçerli midir? İkincisi, siyasette yalan söylemek, aldatmak, şiddete başvurmak, mesela özel hayatta olduğu kadar yanlış mı? (Primoratz, 2007: xi).

Dursun (2005: 24), bu konuda birey açısından uygun görülmeyen birçok eylem ve davranışın siyaset alanında "mümkün" olarak görülmesinin imkân dâhilinde olduğunu; hatta bunun "siyasetin bir gereği" şeklinde bile düşünüldüğünü ileri sürmektedir. Bu iddiayı öne sürerken siyasetin doğasına vurgu yapmaktadır. Siyasetin doğasında "vazife"nin değil, "menfaat"in bulunduğunu; bireylerin kendileri için ortaya koydukları bir eylemde etik ilkelerden ödün verilmesi toplumca onaylanmazken, bu sapmanın siyasiler tarafından "kamusal menfaatler" amacıyla gerçekleştirilmesi halinde etik dışılığa aynı insanlar sessiz kalabilmektedirler.

Şüphesiz devleti yöneten siyasî liderler, sıradan vatandaşlardan daha sıkı etik kurallara bağlı kalmalıdırlar. Çünkü sahip oldukları yüksek makamlardan dolayı yönettikleri insanlar adına karar verip hareket etmektedirler. Ayrıca onların tercih ve davranışları, vatandaşların seçim ve eylemlerinden farklı olarak toplumun tamamını ya da önemli bir kısmını ciddi şekilde etkilemektedir. Bu nedenle Rotterdamlı Erasmus'un 1516 tarihinde yazdığı "Bir Hristiyan Prensin Eğitimi" adlı eserinde "prenslerin sözlerini yerine getirme konusundaki iyi niyetleri öylesine yüksek olmalıdır ki, onlardan çıkan basit bir söz, diğer insanlar tarafından verilen herhangi bir yeminden daha kutsal kabul edilsin" ifadesi kapsamında (Primoratz, 2007: xii), siyasî liderlerin doğruluk, dürüstlük gibi değerlerle karakterize edilmesinin ne denli önemli olduğu vurgulanmıştır.

Platon, "Devlet" (Politeia) isimli eserinde, devletin iyiliği gibi kutsal bir amaç için yalan söylemeyi meşru görmektedir. Eserdeki

"soylu/kutsal yalan" kurgusu, devletlerin geçmişte ve gelecekte gerektiğinde başvurduğu yöntem olarak sunulmaktadır. Platon'un devlet yöneticisi olarak tasarladığı filozofların aslında yalan ve riyadan nefret ettikleri ancak konu devletin mutluluğu olduğunda yalan söyleme hakkını kullanabilecekleri belirtilmektedir (Işık, 2018: 1). Ancak Platon'un siyaset felsefesinde bu hüküm bir kuraldan ziyade bir istisnadır. Siyaseti ve ahlâkı birbirinden ayırmayan Platon, siyasal düzenin temelini yöneticilerin erdemine bağlamıştır (Göze, 2005: 40). Kendisinin "devlet yönetme sanatı"nın uzmanı olarak tanıtılmasını isteyen Machiavelli ise Prens isimli eserinde, politik gerçekliklerin politikanın yapısıyla uyum göstermediğini, hatta işlerliğini "erdemlerle veya toplumun seçebileceği en yüksek hedefle" belirleyen politika anlayışının, gerçekleşmesi mümkün olmayan bir yaklaşım olduğunu vurgulamaktadır. Machiavelli, kendi döneminde, politika alanında başarı elde etmek için etik bir duyarlılığa sahip olunmasına yönelik hümanist anlayışlara karşı çıkmaktadır. Machiavelli, insan doğasının menfaatçi, bencil, kötü ve şan-şeref-zenginlik kazanmak için eylemde bulunan bir yapı ortaya koyduğunu, politikayı da yönlendirenin bundan başka bir şey olmadığını belirtir (Satıcı, 2015: 120-121).

Etik ve siyaset ilişkisine ilişkin bu görüşlerin her ikisi de -etik kaygının her zaman siyasî çıkardan üstün olduğu ve yeterince önemli bir siyasî çıkarın etiğe üstün geldiği görüşü- o kadar aşırıdır ki, bu durum iki ana damar arasında bir konum tercih etmeyi gerektirir. Belki de siyaset, bireylerin özel hayatını yöneten etik kurallarla sınırlandırılamaz. Ancak bu düşünce siyasetin herhangi bir etik kaygıyla sınırlandırılmasının gerekmediği, siyasetçi olmanın kalıcı bir etik tatile çıkmak olduğu anlamına gelmez (Primoratz, 2007: xii).

Bu konuyu Max Weber'in (2017), Meslek Olarak Siyaset adlı eseri üzerinden biraz daha açmak mümkündür. Çalışmasında iki tür etikten bahseden Weber, tutum/kanaat etiği ve sorumluluk etiği üzerinden görüşlerini temellendirir. Tutum etiği, sonuçları göz ardı ederek eylemlerin niyetine odaklanan deontolojik etiği; sorumluluk etiği ise,

eylemlerin sonuçlarının sorumluluğunu üstlenen teleolojik etiği içerir. Weber'e göre tutum etiği, kişinin özel hayatındaki eylemleri için geçerlidir. Çok sayıda insanın hayati öneme sahip çıkarlarının tehlikede olduğu siyasette tutum etiği/deontolojik etik siyasette bir rehber olarak görülemez. Çünkü bu tür bir etik anlayışı, siyasetin gereklerini yerine getirmekten yoksundur ve sonucu ne olursa olsun etik ilke ve kurallara tam bir bağlılığı emreder. Ancak eylem kamusal alanda uygulandığında hedeflenen kamu politikasının yürütülememesi ve hizmet ettiği iddia edilen kamusal değerlerden ödün verilmesi söz konusu olabilir. Dolayısıyla Weber'e göre siyasî liderler, etik amaçlarla çelişse de yalnızca kararlarını alırken değil, sonuçları için de sorumluluk almak zorundadır. Bu bağlamda Weber, siyasette sorumluluğun niyetlerle ilgili değil, sonuçlarla ilgili olduğunu belirtmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, devlet adamı ve vatandaşta etik bir vizyona ihtiyaç olduğu muhakkaktır. Etik, fayda-maliyet analizlerine indirgenemez. Zaten çoğu konuda, neyin maliyet ve neyin fayda olduğunu değerlendirmek oldukça özneldir ve aslında kişinin değerlerine de bağlı olduğu bir gerçektir. Siyaset etiğinin hem amaç hem de sonuç etiğine uygun olması gerektiğinden, devlet adamı ve vatandaşın eylemde bulunurken etik bir eksen oluşturması, yani sonuçlarını dikkate aldığı eylemlerin amaçlarının da ilkelere dayanması gerekir (Hoffmann, 1988: 18).

Şüphesiz siyasî liderler, karar ve politikalarını belirlerken siyasî etiğe uygun olarak tutum (deontolojik) ve sorumluluk (teleolojik) iç içe olacak şekilde hareket etmelidirler. Etik değerlere bağlı siyasî liderler; toplumdaki farklı çıkarları dikkate alan, yolsuzlukla etkin bir şekilde mücadele eden, bürokratik makamlara atamalarda liyakati önceleyen; alacakları her kararda adalet, hakkaniyet, eşitlik, doğruluk, tutarlılık, tarafsızlık gibi unsurları ilke edinen bir anlayışa sahiptirler. Elbette Max Weber'in de altını çizdiği gibi kamu politikalarını belirlerken, sonuçlarını hesaba katarak, sorumluluğunu üstlenerek, kamu yararını gözetmek suretiyle eyleme geçmelidirler.

Siyasal ve Yönetsel Alanda Temel Etik İlkeler ve Etik Davranışı Teşvik

Genel olarak bakıldığında siyasetteki etik sorunların tek bir merkezî problem etrafında sabitlenmediği görülmektedir. Farklı kategorilerde bireysel ve kolektif aktörlerin mikro kaygıları ve bu kaygıları gidermeye yönelik siyasetle kurdukları etik-dışı iletişim yöntemi, sorunun kaynağını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda siyasetteki yozlaşmanın seviyesi, toplumun normlarını ne ölçüde kaybettiğinin düzeyi hakkında bilgi verir.

> *Toplumda etik bilincin yerleştirilmesi, ancak devleti meydana getiren bütün organların ortak çabasıyla mümkün olabilir. Demokratik hesap verebilirlik ilkesi üzerinde temellendirilmiş bir parlamento, yolsuzluk ve etik dışı faaliyetle mücadelede önemli bir role sahiptir. Görevi milletin egemen iradesini yansıtmak olan parlamenterler, bu mevkiinin saygınlığını koruyacak davranışlarda bulunmalıdır... Kamu güveninin temsilcileri, bulundukları mevkiinin meşruluğunu unutmamalıdır ve en yüksek etik standartlarda hareket etmelidir. Yürütme erkinden yüksek etik ilkelere bağlı bir liderlik göstermesi ve yürütmenin politika ve programlarını uygulamakla sorumlu olan kamu yönetimi üzerinde denetim uygulaması beklenir... Yargı; devletin adaletli, dürüst, saydam ve hesap verebilir kılınmasında kilit role sahiptir. Yargının kamu yönetiminde etik açısından önemi, yürütmenin kendisine anayasa ve yasalarca verilen yükümlülüklerini yerine getirmesini garanti etmesinden ileri gelir. Bu nokta, erkler ayrılığı ilkesinin merkezinde bulunmaktadır. Devletin diğer birimleri yargıya hesap verirken; yargı diğer erklerden daha yüksek etik standart ve değerlerle kendini hesap verebilir kılar* (Yüksel, 2005: 28-30).

İngiltere'de parlamento tarafından kurulan, yasama ve yürütme üyelerini denetleme görevi bulunan "Kamu Yaşamında Standartlar Komitesi", Kamusal Yaşamın Yedi İlkesi ismiyle ilk raporunu hazırlayarak kamu görevi yürüten herkes için geçerli ilkeler belirlemiştir. Tamamen rehberlik etmesi amacıyla bu çalışmada seçilen söz konusu ilkeler, ulusal ve yerel olarak kamu görevine seçilen veya atanan herkesi ve kamu hizmetinde, yerel yönetimde, emniyette, mahkemelerde, denetimli serbestlik hizmetlerinde, sağlık, eğitim, sosyal ve bakım hizmetlerinde görevli tüm kamu çalışanlarını kapsamaktadır.

Çünkü bütün kamu görevlileri, hem kamunun hizmetkarları hem de kamu kaynaklarının gerekli harcamalarını yapan kişilerdir. Söz konusu ilkeler aynı zamanda, kamu hizmeti sunan diğer tüm sektörler için de geçerlidir (The Committee on Standards in Public Life, 2014: 3). Bu ilkeler aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır:

1) *Bencil Olmama (Kamu Yararını Gözetme)*: İnsanlar şahsi çıkarlarına son derece içten bağlıdırlar (Hume, 2015: 358). Kamu yararı ise, bir bütün olarak, toplum çıkarlarına hizmet eden eylem ve girişimler ya da toplumun bölünmez nitelikteki kolektif çıkarlarıdır (Marshall, 1999: 380). Kamusal hizmetler düzenlenirken bireyleri değil, bireyin içinde yer aldığı toplumu ya da toplumun bir kesimini dikkate alır. Toplumsal çıkarla bireysel çıkar çatıştığında kamu yönetimi toplumsal çıkardan yanadır. Kamu yönetimine kamu yararı için tanınmış olan yetkiler, kamu yararı ile bağdaşmayacak bir biçimde de kullanılabilir. Bunu önlemek için kamu yönetiminin hukuk sınırları içerisinde kalması, nesnelliğe önem vermesi gerekir (Bozkurt vd., 2008: 133). Siyasilerin de bu çerçevede, kendi bireysel çıkarlarını değil, kamusal çıkarları gözetmeleri önem arz etmektedir.
2) *Bütünlük*: Kamu görevlileri (siyasetçi-bürokrat), görevlerini yerine getirirken onları meşru olmayan yollarla etkilemeye çalışabilecek kişi veya kuruluşlara karşı herhangi bir yükümlülük altına girmekten kaçınmalıdır. Kendileri, aileleri veya arkadaşları için maddi veya diğer maddi menfaatler elde etmek için hareket etmemeli veya karar almamalıdırlar. Her türlü çıkar ve ilişkiyi üst makamlara beyan etmeli ve çözmelidirler (The Committee on Standards in Public Life, 2014: 3). Dolayısıyla bütünlük, bir kurumdan ve personelinden gerçekten etik olarak beklenen tüm davranışları kapsamaktadır. Kişisel menfaatleri için kamu makamını kötüye kullanan bir kamu görevlisi, bütünlüğü bozmaya çalışmış olur. Bu kişinin güvenilirliği artık kayıp, kusurlu ya da eksiktir. Bütünlük, etik ilke ve kurallar çerçevesinde hareket etmektir (Yüksel, 2005: 67).

3) *Tarafsızlık*: Tarafsızlık, kamu görevlilerinin kişisel inanç ve düşüncelerine göre davranmamalarını ifade eder. Siyasetçi ve kamu görevlisinin taraflılığı, hem etik hem de hukukî yönden aykırılık teşkil etmektedir. 1982 Anayasası, 10. maddesinde, herkesin kanun önünde dil, din, ırk, siyasî düşünce gibi çeşitli farklılıkları olsa da eşit olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca madenin son fıkrasında, "Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar" denilmektedir. Genel olarak siyasetçilerin tarafsızlığı; kamusal kaynakların dağıtımı, ihale, terfi-atama süreçlerinde bozulmaktadır ve bu durum siyasal kayırmacılığa işaret etmektedir. Bu çerçevede siyasal liderlerin, kamusal bir görev olan devlet yönetimine ilişkin tüm kararlarında eşitlik ve hakkaniyet ilkelerini bozmayan tutumlar ortaya koymaları gerekmektedir.
4) *Hesapverebilirlik*: "Bir kimsenin sorumluluklarını ne gibi yollarla ya da nasıl yerine getirdiğini açıklaması, ortaya koyması veya ispat etmesi zorunluluğu" dur. Kendilerine yetki ve kaynak verilenlerin, "sorumluluklar konusunda cevap vermek, rapor etmek, açıklama yapmak, yükümlülükleri üstlenmek ve kamusal değerlendirme ve muhakemeye açık ve hazır olmak" gibi yükümlülükleri hesap verme sorumluluğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda bir çok ülkede siyasilerin ve kamu bürokratlarının görevleriyle ilgili kendilerinden beklenilen şekilde davranıp davranmadığını tespit etmek için "hesap verme" mekanizmaları oluşturulmuştur (Demirkıran vd., 2011: 169).
5) *Açıklık*: Gizlilik, tarihi olarak bütün ülkelerde egemen olan bir yönetim politikası olmuştur. Oysa günümüzde demokratik düşüncenin gelişmesi ve yönetimde hesap verebilirlik gibi ihtiyaçlar, açıklığı ön plana çıkarmıştır. Açıklık, siyaset kurumunun ve kamu yönetiminin yönetilenler eliyle denetlenmesinin etkili bir aracıdır. Kişiler, bu mekanizma ile itiraz etme, yönetime katılma ve denetleme; memurlar ise, hata yapmama ya da hatayı düzeltme imkânı elde ederler (Eryılmaz, 2018: 412-413).

6) *Dürüstlük*: Dürüst, sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan anlamına gelmektedir (sozluk.gov.tr, 2022). Siyasî liderler ve kamu görevlileri, tüm eylem ve işlemlerinde dürüstlük ilkesini esas almalıdırlar. Ellerindeki çeşitli imkanlarla kendilerini etkileme potansiyeli olan kurum ve bireylerden uzak durmalıdırlar.
7) *Liderlik*: Liderlik, farklı yetki seviyelerinde, bir kuruluşun hedeflerini gerçekleştirmek için çalışırken aynı zamanda organizasyonda görev yapanların hareketlerini yönetme sorumluluğu ve ayrıcalığıdır. Liderlik, örgütlenmiş bir grubun amaçlanan başarı yönünde etkilenmesi sürecidir. Diğer insanları belirlenmiş amaçlara ulaşmaya, isteyerek çaba göstermeleri için ikna etme yeteneğidir (Öztekin, 1996: 186). Siyasetçiler ve kamu görevlileri, gerek kamu görevinin ifası sırasında gerekse toplum içerisinde sergiledikleri davranışlarda temel etik ilkelere bağlılık göstererek vatandaşlara örnek oluşturmalıdırlar. Temel etik değerleri savunup desteklemelidirler. Siyasî liderler ve bürokratlar, etik bilincinin yerleştirilmesi konusunda liderlik sergilerler (Yüksel, 2005: 87).

TBMM'de uzun zamandan beri partilerin önemli bir kısmının üzerinde çalıştığı, kimi partilerin kanun teklifinde bulunduğu siyasî etik yasası, yukarıda belirtilen ilkeler temel alınarak tüm milletvekillerinin sorumluluğunu kapsayacak şekilde düzenlenebilir. Söz konusu kanun teklifinde de belirtildiği üzere yine mecliste bir siyasî etik kurulunun oluşturulacağı da sık sık dile getirilmektedir. Elbette etik kurulu farklı partilerin milletvekillerinden oluşmalıdır. Bu komisyonun, milletvekilleri ile iktidar üyelerinin görevlerini yerine getirirken, makamlarını, unvanlarını, yetkilerini ve kamu kaynaklarını kullanırken etik ilke ve standartlara uygun bir tutum gösterip göstermediklerini inceleyip, araştırıp denetlemesi halinde etik dışı davranışlarda bir düşüş yaşanması muhtemeldir. Diğer taraftan Milliyetçi Hareket Partisinin 2022 yılının Mart ayında yürürlüğe koyduğu "Siyasî

etik Kurulu Yönetmeliği"[3], parti teşkilatlarının siyasî etik kültürünü güçlendirmek ve uymaları gereken etik davranış ilkelerini düzenlemesi açısından etik bilincin partilerde yerleşmesi için son derece önemli bir gelişmedir.

Sonuç

Siyasî etik, 21. yüzyılın ikinci çeyreğine girerken literatürde hâlâ kendisine geniş yer verilen bir çalışma alanı haline gelememiştir. Bunun temel sebebinin, siyasette etiğin uygulanabilir olduğuna ilişkin kararsızlığın sürmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Bir ülkede yaşayan vatandaşlar tarafından partilerin ve siyasî liderlerin doğruluk, dürüstlük, adalet gibi ilkelere olan bağlılıkları sorgulanır hale gelirse, ortaya çıkacak güvensizlik ikliminin, seçim sürecinin ve temsil sisteminin meşruiyetine ilişkin algıları da etkileyeceği bir gerçektir. O halde siyaset kurumunun, siyasal karar alma süreçleri ve faaliyetlerine yönelik güven zedeleyen davranışlardan uzak durması gerekmektedir. Bunun için siyasilerin davranışlarına rehberlik edecek değerlere, etik kodlara ihtiyaç bulunmaktadır.

Siyaset, şüphesiz bir felsefe ya da daha açık ifadeyle ahlâk felsefesi icra makamı değildir, bir uygulama alanıdır. Birey hayatı için öngörülen etik ilkelerin siyasetin her sahasına aktarılması, istenilen bir durum olmasına rağmen rasyonel görülmemektedir. Yani liderlerin kendi özel hayatlarında ve kamu hayatında dürüst, adil, ilkeli olmaları halinde onların yönettiği ülkelerin de bu değerler kapsamında yönetileceği varsayımı, araştırmacılar tarafından mümkün görülmemektedir. Çünkü bu durumda seçmenler; partilerin kurumsal yapı, tüzük ve programları ile ülkelerin kanun ve kurallarını görmezden gelmekte, siyasetçilerin bireysel erdemine güvenmektedirler. Bunun ardından da siyasetçilerin uygulamaya koydukları kamu politikala-

[3] "Siyasî etik Kurulu Yönetmeliği", MHP, 2022, http://mhp.org.tr/usr_img/mhpweb/kitaplar/siyasietikkurulu.pdf, (erişim: 26.03.2022).

rının başarısızlığı söz konusu olabilmekte, vaatlerini sürekli erteleyerek toplumsal mağduriyetlere yol açabilmektedirler. Dolayısıyla siyasetçilerin etik ilke ve standartlara her durumda mı, belli şartlar dahilinde mi uymaları gerekmektedir?

Erasmus'un 1516 yılında kaleme aldığı eserinde, Prens'in her koşulda etik ilkelere boyun eğmesi tavsiye edilmektedir. Kendi dönem şartlarındaki tiranlıklardan endişe eden Erasmus, siyasî lidere; barışçı politikalar gütmesini, hümanist eğitim ile erdemli olabileceğini öğütlemektedir. Bir prens öyle erdemli olmalı ki, onun sözü vatandaşlar tarafından doğruluk/dürüstlük yönünden değerlendirilmesin hatta kutsal görülsün. Platon ise M.Ö. 340'lı yıllarda, etik ilkeleri önemsediği ideal devletinde yasakladığı yalan söylemeyi, devlet yöneticileri için kamusal menfaatler gereği muafiyet kapsamına almaktadır. Machiavelli 1513 tarihli Hükümdar/Prens isimli kitabında; başarılı olmayı, kazanmayı hedefleyen yöneticilere, kendilerini topluma erdemli olarak göstermelerini ancak aksi yönde tutum takınmalarının gerektiğini hem egemenliklerinin devamı hem de tarih kitaplarında isimlerinin de iyi anılması için zorunlu bir yol olarak tavsiye etmektedir. Burada belirtilen üç önemli ismin etik davranışa yönelik ileri sürdükleri düşüncelerin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Özellikle Erasmus ve Machiavelli'nin görüşleri tam bir ifrat ve tefrit noktasındadır. Doğru olan davranışı hangisi ortaya koymaktadır?

Max Weber bu düşünürlere göre daha uygulamaya dönük örneklendirme yapmaktadır, Meslek Olarak Siyaset isimli eserinde. Siyasî etiği, yalnızca eylemin amacına dayandırmayan Weber, aynı zamanda kararların sonuçlarının sorumluluğunun da taşınmasını bir ara yol önerisi olarak sunmaktadır. Günümüzde siyasî liderler, yalnızca kamu politikalarına ilişkin kararlarının etik ilkelere dayandırılmasıyla değil, bunun yanı sıra elde ettikleri sonuçlar için de sorumluluk almak durumundadırlar. Vatandaşlar, etik ilkeleri kendisine genel kural edinmiş bir siyasî liderin, bu ilkelere uymasına rağmen yürürlüğe soktuğu politikaların sonucundaki başarısızlığı, salt etik ilkelere uyduğundan, bunlardan taviz vermediğinden dolayı iyi karşılar mı? Bu

belki de cevaplanması gereken en önemli soru(n)lardan biridir. Siyasiler her durumda etik davranmalı mı, yoksa kamu yararı amacıyla etik ilkeler gerektiğinde aşındırılabilir mi?

Yusuf Has Hacip tarafından 11. yüzyılda (1069-1070) "yönetme ve hükümet etme bilgisi", "mutluluk veren bilgi" gibi tasvirlerle okuyana kutlu olması ve yol göstermesi amacıyla yazılan ve bir yönetim ve siyaset kitabı olan Kutadgu Bilig'deki yaklaşımlar etik bir perspektif sunması açısından son derece önemlidir. Nitekim eserde "Beyliğe Layık Bir Bey'in Nasıl Olması Gerektiğini Söyler" bölümünde, "Tecrübeli, sözünü düşünerek söylemiş olan Ötüken beyi ne der, dinle (Bab. 1962); Halk için beyin çok seçkin olması lâzımdır; özü, sözü doğru ve tabiatı güzide olmalıdır (Bab. 1963); Beyin dili dürüst ve kalbi doğru olmalı ki, halka faydalı olsun ve güneşi doğsun (Bab. 2010); Beyin gönlü, dili ve tabiatı düzgün olmazsa, saadet o memlekette dolaşamaz, kaçar (Bab. 2012); Hangi bey memlekette doğru kanun koydu ise, o memleketini tanzim etmiş ve gününü aydınlatmıştır (Bab. 2017); Ey hakîm, memlekette uzun müddet hüküm sürmek istersen, kanunu doğru yürütmeli ve halkı korumalısın (Bab. 2033); Beyler gönüllerini temiz tutar ve kanunu tatbik ederlerse, beylik bozulmaz ve uzun müddet ayakta durur (Bab. 2036); Beyin sözü doğru olmalı, tavır ve hareketi itimat telkin etmelidir ki, halk ona inansın ve huzur içinde yaşasın (Bab. 2038)" (Hacib, 1985) vurguları incelendiğinde doğruluk, dürüstlük ilkelerini amaç edinen etik bir anlayışın öne çıktığı görülür.

Siyasette başarı elde etmek ve gerektiğinde teleolojik yani sonuçların iyiliğini esas alan etik anlayışı benimsemek, siyasetin doğası gereği görülmektedir. Bu durum Makyavelist ve Weberci anlayışı desteklemektedir. Kamu politikaları için öngörülen bu yaklaşım; istihdam, atamalar, terfi, ihaleler, hizmet sunumları, kamusal kaynakların kullanılması, seçmen grupları ve yakınlarla kamusal hizmetler üzerinden kurulan ilişkiler, seçim kampanyasının finansmanı gibi hususlar için geçerli olmaz, olmamalıdır. İşte burada deontolojik etik olarak literatürde yer bulan iyi niyet ve teleolojik etik kapsamında kamu yararının birincil olarak dikkate alınması devlete olan güvenin

zaafa uğramaması için şarttır. Bu bağlamda teleolojik ve deontolojik etik, siyasî liderlerin karar ve uygulamalarına birlikte yansımalı ki, siyasî etiğe uygun bir davranış ortaya konulmuş olsun.

Kaynakça

Akarsu, B. (1982). *Ahlâk Öğretileri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aktan, C.C. (1994). *Temiz Toplum ve Temiz Siyaset*. İstanbul: T Yayınları.

Aydın, İ. P. (2002). *Yönetsel, Mesleki ve Örgütsel Etik*, 3. Baskı. Ankara: PegemAYayıncılık.

Aristoteles (2015). *Nikomakhos'a Etik*. (Çev. Saffet Babür). Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

Bozkurt, Ö., Ergun, T., Sezen S. (2008). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*. 2. Baskı. Ankara: TODAİE Yayınları.

Brown, N. (1987). "Teleology or Deontology*?", Irish Theological Quarterly*. 53(1): 36-51.

The Committee on Standards in Public Life (2014*), Ethics in Practice: Promoting Ethical Conduct in Public Life*, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/336976/2902536_CSPL_EthicsInPractice_acc.pdf, e.t.: 18.03.2022.

Dursun, D. (2005). "Siyaset ve Ahlâk: Gerçeklikle İdealin Bağdaşmazlığı Sorunu". *2. Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu*. 18-19 Kasım 2005. Sakarya, 17-25.

Demirkıran, Ö., Eser, H. B. ve Keklik (2011). Demokrasinin Tabana Yayılması, Yönetimde Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Bağlamında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu. *Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*. 3(2): 169-192.

Emiroğlu, K. ve Aydın, S. (2003). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Eryılmaz, B. (2018). *Kamu Yönetimi*. 11. Baskı. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Frolov, I. (1991). *Felsefe Sözlüğü*. (Çev. Aziz Çalışlar), İstanbul: Cem Yayınevi.

Girardin, B. (2012). *Ethics in Politics: Why it matters more than ever and How it can make a difference*. Globethics.net Focus No. 5., https://repository.globethics.net/bitstream/handle/20.500.12424/208959/glwe2.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (erişim: 15.01.2022).

Göre, A. (2005). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. 10. Bası. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Hâcib, Yusuf Has (1985). *Kutadgu Bilig II Çeviri*, (Çev. R.R. Arat), 3. Baskı. Ankara: T.C Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Hançerlioğlu, O. (1996). *Felsefe Sözlüğü*, 10. Basım, Ankara: Remzi Kitabevi.

Hoffmann, S. (1988). *The Political Ethics of International Relations*, Carnegie Council on Ethics and International Affairs Merrill House. New York.

Hume, D. (2015). *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*. (Çev. Ergün Baylan), Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

Işık, A. (2018). Platon'un Devlet'inde/Politeia'sında Yalanın Ontolojik Yapısı. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 23(1): 1-16.

Kapani, M. (2018). *Politika Bilimine Giriş*. 57. Baskı. Ankara: BB101 Yayınları.

Kışlalı, A. T. (2002). *Siyaset Bilimi*. 9. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Kymlicka, W. (1988). "Rawls on Teleology and Deontology". *Philosophy & Public Affairs*, 17(3): 173-190.

Macit, H. (2009). "Teleolojik Etik Anlayışın Deontolojik Eleştirisi". *Kaygı Dergisi*, (13): 83-91.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Mathur, B.P. (2014). *Ethics for Governance: Reinventing Public Services*. New Delhi: Routledge.

Nuttall, J. (1997). *Ahlâk Üzerine Tartışmalar: Etiğe Giriş*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Öztekin, A. (1996). "Yönetim ve Liderlik". *Bilig*, (1): 183-194.

Pieper, A. (1999). *Etiğe Giriş*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Primoratz, I. (Ed) (2007). "Introduction". *Politics and Morality*. New York: Palgrave Macmillan.

Satıcı, M. (2015). "Ahlâk-Politika İlişkisi Açısından Machiavelli'nin Politika Teorisi". *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, (20): 113-130.

Sampford, C. (2011). "Parliament, Political Ethics and National Integrity Systems". *Australian Journal of Professional and Applied Ethics*,

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3012393, (erişim: 14.02.2022).

Savaş, V. F. (2007). *Anayasal İktisat*. 4. Baskı, Ankara: İlke Yayınevi.

Schumpeter, J. A. (2007). *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*. (Çev. H. İlhan). Ankara: Alter Yayıncılık.

Şen, M. L. (1998). *Kamu Yönetiminde Yozlaşmanın Önlenmesinde Yönetsel Etik Yaklaşımı*. Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sakarya.

Şen, M. L. (2005). "Kamu Görevlilerini Yoldan Çıkaran Bubi Tuzakları: Hediye ve Kişisel Kullanım Amacıyla Yapılan Bağışlar", *2. Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu*, 18-19 Kasım 2005, Sakarya, 361-368.

Taşar, M. O. (2006). Siyasi Yozlaşma Kavramı ve Kamu Ekonomisi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(2): 347-368.

Vallentyne, P. (1987). "The Teleological/Deontological Distinction", *The Journal of Value Inquiry*, (21): 21-32.

Vitolina, I. B., Igo C. and Sumilo E. (2016). "Is Ethics Rational? Teleological, Deontological and Virtue Ethics Theories Reconciled in the Context of Traditional Economic Decision Making". *Procedia Economics and Finance*, (39): 108-114.

Weber M. (2017). *Meslek Olarak Siyaset*. (Çev. Levent Özşar), Bursa: Biblos Kitabevi Yayınları.

Yüksel, C. (2005). *Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik*. İstanbul: TÜSİAD Devlette Etik Altyapı Dizisi, No 1.